

BRZA

REAKCIJA

Najveća Vlada, najmanja očekivanja: Komentar na prvomajski ekspozé premijera Miloša Vučevića

Beograd, maj 2024.

Tokom prvomajskih praznika, nakon šest meseci tehničkog mandata i pred sam istek zakonskog roka, Srbija je najzad dobila novu Vladu, i to veću nego ikad. Od trideset ministara, pet nema portfelj. Mesto u Vladi našlo se i za doskorašnjeg direktora Bezbednosno-informativne agencije koji je i dalje pod sankcijama američkog Ministra finansija. Naime, on će biti potpredsednik Vlade bez ministarskog mesta i bez jasnog formalnog zaduženja. S obzirom na to da nema obrazloženja zašto je sastav Vlade ponovo uvećan, partijska kadrovska kombinatorika deluje kao osnovni razlog ovih izmena.

U ovom tekstu koalicija prEUgovor reaguje na sadržaj [ekspozea](#) premijera Miloša Vučevića od 1. maja 2024. godine i nudi preporuke u odabranim ključnim oblastima koje redovno prati u okviru evrointegracija Srbije.¹

Kontinuitet u odugovlačenju reformi i zaobilaženju odgovornosti

Vučević je svoj kabinet nazvao „Vladom kontinuiteta“. [Redovni monitoring koalicije prEUgovor](#) u poslednjih jedanaest godina, međutim, ukazuje da je neophodan potpuni zaokret u pogledu sprovođenja reformi u ključnim oblastima Klastera 1 (Osnove) pristupnih pregovora Srbije sa Evropskom unijom (EU) – pravosuđe, sloboda medija, borba protiv korupcije i organizovanog kriminala. Izveštaj Evropske komisije pokazuje da Srbija godinama [tapka u mestu](#) kada je reč o stepenu pripremljenosti za članstvo, a ocene su i dalje slabe u poglavljima 23 (Pravosuđe i osnovna prava) i 24 (Pravda, sloboda i bezbednost), od kojih zavisi i ukupan napredak pregovora.

Već redosled oblasti u ekspozeu govori o prioritetima nove Vlade. Premijer počinje sa spoljnom politikom (gde pominje i evropske integracije), odbranom (koja je njegov prethodni resor) i regionalnim odnosima. Potom govori o ekonomiji i životnom standardu, digitalizaciji, infrastrukturi, sportu, kulturi i turizmu, poljoprivredi. Onda se dotiče pravosuđa, ljudskih prava i demokratije. Najzad, nakon što se bavio obrazovanjem i omladinskom politikom, zdravstvom i demografskom politikom, dotakao se i odnosa sa crkvom, te izlagao o ekologiji i energetici, za sam kraj je ostavio borbu protiv kriminala i korupcije.

Punopravno članstvo u Evropskoj uniji se ponavlja kao strateški cilj Srbije, ali uz mnogo ograda i kritika na račun EU. Premijer smatra da su vrata EU i dalje

zatvorena za Zapadni Balkan, sve dok njene države članice ne „prevaziđu tzv. zamor od proširenja i sprovedu unutrašnje reforme u procesu odlučivanja.“ Nigde se ne pominju slabi rezultati reformi koje su dosadašnje vlade sprovodile, zbog čega Srbija dobija loše ocene Evropske komisije i mimo poglavlja 31 (Spoljna, bezbednosna i odbrambena politika) i 35 (Ostalo – normalizacija odnosa sa Prištinom), koja se posebno naglašavaju.

Štaviše, ekspozé se uopšte ne bavi hroničnim problemima u Klasteru 1 niti nudi rešenja ili izmene u pravcu delovanja. Iznose se statistički podaci umesto opisa suštinskih problema. Selektivno se predstavljaju ocene međunarodnih tela u želji da se stanje predstavi boljim nego što jeste. Majske tragedije iz 2023. godine pominju se u kontekstu godišnjice, ali traganje za sistemskim odgovorima na probleme koje su ogolile nije našlo mesta u ekspozeu. O ljudskim pravima i demokratiji govori se šturo i uopšteno i sa puno crvenih linija dokle uživanje tih prava sme da ide. Jedna od takvih crvenih linija je, na primer, verbalni napad na predsednika Republike Aleksandra Vučića, koji se inače u ekspozeu pominje 17 puta po funkciji i dva puta poimence, kao neko ko daje smernice za delovanje i kome pripada zasluga za svaki pozitivan rezultat.

U istom duhu, u izlaganju premijera „kultura sećanja“ dobija izvrnuto značenje. Govori se o povratku nacionalnog ponosa u tumačenje istorije: „Danas, mi konačno na nivou najvažnijih državnih manifestacija imamo pravo da oplakujemo naše žrtve i slavimo naše heroje“. S druge strane, nema osvrt na potrebu za preispitivanjem odgovornosti i konstruktivnim suočavanjem sa konfliktnom prošlošću, gonjenjem ratnih zločinaca i njihovom marginalizacijom u javnom prostoru.

Položaj žena u društvu uvijen je u narativ tradicionalizma, zaštite porodice i jačanja nataliteta. O pravosuđu se govori jednako šturo i uopšteno, uz naglašavanje strožih sankcija za učinioce krivičnih dela i odgovornosti nosilaca pravosudnih funkcija, ali bez pomena glavnog deklarativnog cilja do sada preduzetih reformi – jačanja nezavisnosti pravosuđa. „Sudstvo je nezavisno, a tužilaštvo je samostalno u svom radu“, konstatuje premijer udžbenički kao da su ustavne i zakonodavne promene magično otklonile sve probleme u ovoj oblasti. U praksi je još uvek daleko od toga. Reforma policije se ne pominje, iako se može očekivati da će nova vlada nastaviti izradu zakona o unutrašnjim poslovima, a koja je prethodno izazvala brojne kontroverze. To je samo jedna od brojnih tema koje su izostavljene, a ključne su za sprovođenje daljih reformi u oblasti vladavine prava.

1 Tokom pisanja ove publikacije Vučevićovo izlaganje bilo je dostupno samo kroz [stenografske beleške](#) Narodne skupštine koje nisu autorizovane, dok je u rubrici „Ekspozea“ na sajtu Vlade [redigovan dokument](#) objavljen tek 22. maja. Svi citati u publikaciji preuzeti su iz stenografskih beležaka.

Osnovna prava u iskrivljenom ogledalu

Na osnovu ekspozéa novog premijera, u oblasti osnovnih prava, nejasno je da li Srbija ostaje na evropskom putu. Ključne preporuke Evropske komisije u vezi sa Akcionim planom za Poglavlje 23, ali i međunarodnih ugovornih tela, koje bi trebalo dosledno i efikasno primenjivati, ostaju bez odgovora u programu nove Vlade.

Politika protiv diskriminacije svodi se na prava nacionalnih manjina da slobodno koriste jezik, pismo, ispovedaju veru, čuvaju tradiciju, običaje i izjašnjavaju se kako žele, što važi i za vernike tradicionalnih crkava, kojima se garantuje sloboda praktikovanja vere. Ništa nema o smanjenju predrasuda, toleranciji, nediskriminaciji i efikasnijoj zaštiti, niti o participaciji i odgovarajućoj zastupljenosti u javnoj sferi i javnom sektoru. Ne pominju se mere za unapređenje položaja Roma i Romkinja, za smanjenje rasizma, diskriminacije, siromaštva, veću uključenost u redovno obrazovanje i zapošljavanje, unapređenje zdravlja i stanovanja. Ne pominju se LGBT+ osobe, osim kada se potvrđuje da je „brak zakonom utvrđena zajednica života muškaraca i žena“ i da će tako ostati (što „ne znači da će bilo koja manjina, pa tako i seksualna, biti ugrožena“). Ništa nema ni o građanskom partnerstvu, pravu na mirno okupljanje, diskriminaciji, govoru mržnje i nasilju prema pripadnicima ove zajednice.

Ne pominje se rodna ravnopravnost, ali ni prava žena, koje su svedene na objekte (svetinja, simbol, biće) koji rađaju, i samo u toj ulozi mogu da računaju da će „svaki rodoljub“ da ih poštuje, zaštiti i osnaži. One će imati „ista prava i iste početne pozicije kao i muškarci“, ali ne jednake prihode, jer ova Vlada neće „promovisati ideju uravnilovke i samoupravnog socijalizma“ (što ilustruje do koje mere premijer ne razume strukturnu diskriminaciju). Pominju se mere koje bi trebalo da obezbede ravnotežu između porodice i posla, fleksibilno i skraćeno radno vreme (ali ne i da to umanjuje konkurentnost žena na tržištu rada i ima dugoročne negativne ekonomske efekte). Nema ništa o radu, zapošljavanju, preduzetništvu, obrazovanju, sportu, političkom i javnom životu, zdravlju, seksualnim i reproduktivnim pravima žena.

Ne sporeći loše demografske pokazatelje i potrebu da se država pozabavi tim problemom, prava žena zamenjena su pravima porodice u svrhu rešavanja problema niskog nataliteta. Niz najavljenih mera usmereno je na rađanje i „opstanak našeg naroda“ (pretpostavljamo da se iste mere odnose i na žene iz drugih nacionalnih i etničkih zajednica koje žive u Srbiji).

Ne najavljuju se mere protiv nasilja prema ženama, osim obećanja da će država uvek biti „budna, beskompromisna i oštra“ u zaštiti žena, onih koje su nečija majka, sestra ili ćerka, a naročito ako nasilnik pokuša da oduzme život „donositeljki novog života“, prema čemu „nacionalno svestan pojedinac, ne može i ne sme da ima samilosti“. Nema ni reči o tome da treba da se usvoji, i to sa tri godine

zakašnjenja, akcioni plan za sprovođenje strateškog dokumenta za sprečavanje rodno zasnovanog nasilja prema ženama i nasilja u porodici, niti su izdvojena finansijska sredstva za realizaciju predviđenih mera.

Nema ništa ni o pravima dece, a ona se u ekspozéu pominju kao „budućnost moderne Srbije“ i „najveće bogatstvo“, ako su talentovana i darovita, ili u vezi sa lečenjem dece sa retkim bolestima, za koje će država obezbediti inovativne lekove, te u vezi sa informacionim sistemom „Pronađi me“ i u vezi sa ulaganjima u obnovu i izgradnju vrtića i škola, što je stalno, ali slabo ispunjavano obećanje svake Vlade. Deca su brojevi u opsežnim merama „pozitivne natalitetne politike“. Prošlo je godinu dana od tragedija u Oglednoj osnovnoj školi „Vladislav Ribnikar“ u Beogradu, Malom Orašju i Duboni, a o neefikasnim merama prethodne Vlade, kao i o nasilju koje se nastavilo i „eksplodiralo“ među decom sve nižeg uzrasta, nema ni reči. Obećavaju se ulaganje u obrazovanje, u učenje dece da misle, budu kreativna i da stvaraju nove ideje i vrednosti, što će biti postignuto dualnim obrazovanjem, koje je „jedan od najvažnijih koraka u tom pravcu“. Deluje da premijer nije obavешten o stanju **funkcionalne pismenosti** učenika u Srbiji, posebno onih u trogodišnjem stručnim školama. Tu je i očuvanje „identitetske socijalizacije“ u udžbenicima za osnovne i srednje škole, jer „nema igranja oko najvažnijih tema“, kojima „jačamo svoj koren i svoje utemeljenje“. O građanskom vaspitanju nema ni reči, ali će se unaprediti status verske nastave.

Borba protiv kriminala i korupcije kroz floskule i statistiku

Približno 3% vremena, pred sam kraj svog tročasovnog prvomajskog obraćanja narodnim poslanicima, mandatar Miloš Vučević posvetio je temi „borbe protiv kriminala i korupcije“. Ovaj deo izlaganja se sastojao od nekoliko nesumnjivo ispravnih zapažanja koja spadaju u uobičajen set antikorupcijske retorike, nekoliko nepotkrepljenih tvrdnji i seta informacija o radu policije u ranijem periodu. Ipak, glavni problem sa ekspozéom premijera u ovom delu nije to što je nešto rekao, već što gotovo ništa nije rekao o tome šta će Vlada raditi u naredne (možda) četiri godine.

Centralno mesto govora predstavlja tvrdnja: „Predsednik Republike Srbije i Vlada Srbije iskazali su punu odlučnost u borbi protiv korupcije i organizovanog kriminala i pokazali su da postoji nulta tolerancija i politička volja i jasan politički cilj – zemlja bez korupcije i kriminala, što jasno pokazuju rezultati.“ Nastavak je bio pokušaj da se ona nečim potkrepi. Ipak, za dokaz nije odabrana ni jedna situacija u kojoj su predsednik ili vlada pokazali „punu odlučnost u borbi protiv korupcije“, ili „političku volju“. U zemlji gde se korupcija rešava *institucionalno* vlada i predsednik ne bi ni bili u prilici da utiču na to ko će se goniti, a ko neće. Umesto toga predstavljeni su statistički pokazatelji koji očigledno potiču iz policije:

1. Da je u 2023. godine evidentiran „najmanji mogući“ broj krivičnih dela u proteklih 12 godina i da je taj trend nastavljen u prvom kvartalu 2024. godine.
2. Da je u periodu od 1. januara 2012. godine do 1. aprila 2024. godine „procesuirano“ ukupno 219 organizovanih kriminalnih grupa i uhapšeno oko 1500 njihovih članova. Ipak, ostalo je nejasno šta tačno znači da su grupe „procesuirane“ (otkrivene, njihovi članovi optuženi ili osuđeni).
3. Da je u cilju efikasnije borbe protiv korupcije marta 2018. godine formirano „odeljenje za borbu protiv korupcije“ (nije izrečeno, ali misli se na odeljenje u sastavu Uprave kriminalističke policije, a ne na četiri posebna odeljenja viših javnih tužilaštava). „Od kako je formirano ovo odeljenje podneto je oko 2500 krivičnih prijava i uhapšeno preko 2500 lica zbog pričinjene štete u iznosu od skoro 30 milijardi dinara, gde ste i vi učestvovali.“ (Potonja opaska odnosi se na opozicionog poslanika.) U vezi sa svim ovim podacima, treba razjasniti da je gotovo izvesno reč o prijavama koje je podnela policija, a ne o *svim krivičnim prijavama* zbog koruptivnih krivičnih dela. S druge strane, gotovo je izvesno da nisu u pitanju samo koruptivna krivična dela, već i sva druga koja su u nadležnosti iste policijske jedinice (npr. „[pranje novca](#)“ i „[nedozvoljena proizvodnja](#)“).
4. Razne druge stvari koje nemaju veze sa korupcijom već sa drugim kriminalom: koliko je oduzeto narkotika i koliko je to više nego 2012. godine; da je broj krivičnih dela protiv imovine u konstantnom padu i duplo manji nego 2012; da je otkriveno 58% više krivičnih dela visokotehnološkog kriminala u odnosu na 2012. godinu (ovo poslednje možda baš i nije za pohvalu, imajući u vidu višestruko povećane mogućnosti izvršenja ove vrste krivičnih dela zbog tehnološkog razvoja).

Vučević je predstavio statističke podatke za period od reorganizacije iz marta 2018. do kraja 2023. godine, i za koje kaže da su doveli do toga da je borba protiv korupcije efikasnija. Prema tom zbiru podnete su krivične prijave protiv 22.137 lica, optužni predlozi protiv 1796 lica, neposredne optužnice protiv 109, a posle sprovedene istrage podnete su optužnice protiv 923 lica. Navodi i to da je na kaznu zatvora osuđeno 596 lica, a na uslovnu osudu 1021. Ne sumnjajući u tačnost podataka, treba skrenuti pažnju da su i ovde verovatno ubrojani neki predmeti koji nisu nužno koruptivni, ali se nalaze u nadležnosti organa koji gone i korupciju. Kako god bilo, mada je izvesno da su novi pravni mehanizmi (sporazum o priznanju krivice) omogućili veću efikasnost, broj osuda se izvesno [nije povećao](#) u odnosu na period 2012–2017 (sa kojim nije vršeno poređenje).

Za „visoku korupciju“ (to jest ona dela i počinioce koji su u nadležnosti Tužilaštva za organizovani kriminal), mandatar se pohvalio krivičnim prijavama protiv čak 618 lica, 14 optužnih predloga i 78 optužnica posle istrage. Ovde je broj osuđenih bio veći od broja optuženih (116 na zatvorske kazne i 17 na uslovnu osudu).

Za one koji ne znaju o čemu se radi, verovatno će zvučati sjajno mandatarovo dičenje ocenama GRECO, „najrelevantnijeg savetodavnog tela“ za oblast sprečavanja i borbe protiv korupcije. „Republika Srbija pozitivno [je] ocenjena u okviru četvrtog evaluacionog kruga, ispunivši preporuke koje se odnose na sudije i javne tužioce i narodne poslanike.“ Prvo, u [zaključku](#) GRECO iz decembra 2023. doslovno piše „da je Srbija na zadovoljavajući način ispunila ili je na zadovoljavajući način adresirala *deset od trinaest preporuka*“, a da „tri preporuke ostaju delimično ispunjene“. Drugo, reč je o preporukama iz 2015, a prvi rok da se ispune bio je kraj 2016. godine. Treće, Srbija je već trebalo da ispuni preporuke iz petog evaluacionog kruga, a [nije](#), samo što GRECO to još nije razglasio.

Najzad, na kraju smo čuli da će „čvrsto opredeljenje nove Vlade“ biti „nastavak politike nulte tolerancije i borba protiv kriminala i korupcije u kojoj neće biti zaštićenih ni po osnovu partijske knjižice, a ni po bilo kom drugom osnovu.“ Konkretnih planova za borbu protiv korupcije u ekspozeuima već odavno nema. Mandatar ne pominje ni očekivano usvajanje nove antikorupcijske strategije ni izmene Zakona o sprečavanju korupcije koje su na čekanju od prošlog leta. Regresija u odnosu na doba od pre jedne decenije, kada smo davali [kritički osvrt](#) na predložena rešenja, ili na to što brojna bitna pitanja *nisu obuhvaćena* je očigledna. Ostalo je samo da dočekamo trenutak kada se ona više neće ni pominjati jer će u međuvremenu biti proglašeno da je cilj ostvaren i da korupcije više nema.

Zato se spisku [preporuka](#) koje smo dali Vladi iz 2022. gotovo ništa ne mora oduzeti, već se samo mogu dodati neke nove, za probleme koji su u međuvremenu postali očigledniji.

- Nova Vlada treba da otvori put za suštinske reforme tako što će doprineti stvaranju podsticajnog okruženja za kritičko razmišljanje i konstruktivan dijalog sa neistomišljenicima, uz toleranciju kritike i preuzimanje odgovornosti kako za dobre, tako i za loše rezultate. Neophodno je prestati sa zloupotrebom institucija za napade i zastrašivanje organizacija civilnog društva (OCD), aktivista i medija, kao i jasno osuditi i sankcionisati takve napade.
- U oblasti politike protiv diskriminacije i rodne ravnopravnosti Srbija treba da postupa u skladu sa prihvaćenim međunarodnim standardima i preporukama međunarodnih tela, da spreči narastajući trend netrpeljivosti, pritisaka, predrasuda, govora mržnje i nasilja prema neistomišljenicima i predstavnicima manjinskih grupa, uključujući aktiviste organizacija za ljudska prava, novinare i medije. Treba da spreči klerikalizaciju javnog obrazovanja, a posebno napade na rodnu ravnopravnost i prava žena.
- Potrebni su dodatni napor da se unaprede efikasnost i održivost usvojenih strateških dokumenata, da se obezbedi donošenje akcionih planova u zakonskom roku i odgovarajuća finansijska sredstva za njihovo sprovođenje u delo.
- U oblasti sprečavanja nasilja prema ženama nužno je sprovesti izmene Krivičnog zakonika i njegovo usaglašavanje sa odredbama Istanbulske konvencije, kao i uspostavljanje dovoljnog broja lako dostupnih i geografski dobro raspoređenih opštih i specijalizovanih usluga podrške za žrtve svih oblika rodno zasnovanog nasilja, koje bi omogućile njihov oporavak, osnaživanje i osamostaljivanje. Nužna je puna primena mera u oblasti seksualnih i reproduktivnih prava i zdravlja žena, koja čine integralni deo njihovih ljudskih prava i sloboda.
- Ako su deca doista budućnost Srbije, onda bi sva pažnja morala biti usmerena na realizaciju planiranih aktivnosti koje podrazumevaju izmene zakona, nadzor nad sprovođenjem strateških mera, razvoj kapaciteta pružalaca usluga u skladu sa procesima deinstitutionalizacije i decentralizacije.
- Kada je reč o procesnim garancijama, potrebno je obezbediti sredstva kojima će biti finansirane usluge pružanja besplatne pravne pomoći, uključujući i one koje pružaju udruženja građana.
- Kada je reč o borbi protiv korupcije, sva opšta načela i preporuke koje je koalicija prEUgovor uputila prethodnoj Vladi i dalje su aktuelni (osim dela preporuke koja se odnosi na reformu pravosuđa). Između ostalog, predsednik Vlade bi trebalo da krene od sledećeg:
 - da odbije da potpiše retroaktivna i na drugi način nezakonita rešenja o postavljenju vršilaca dužnosti u državnoj upravi;
 - Da uvrsti na dnevni red sednica Vlade razmatranje izveštaja njenog Saveta za borbu protiv korupcije;
 - Da zatraži od nadležnih ministarstava da započnu/dovrše rad na izmenama zakona koji su bitni za ostvarenje svih preporuka GRECO (lobiranje, pristup informacijama, Krivični zakonik);
 - Da se postara da „program“ „Skok u budućnost“, koji je pomenuo 15 puta u ekspezu zaista bude napisan, razmatran i usvojen, kao što nalaže Zakon o planskom sistemu, jer trenutno takav dokument ne postoji);
 - Da se postara da Vlada poštuje Zakon o elektronskoj upravi, da objavljuje dokumente u mašinski čitljivom obliku (a ne kao zipovane priloge) ili makar da pošiljaocima elektronske pošte automatski dostavlja potvrdu o prijemu.
- U pogledu borbe protiv organizovanog kriminala, potrebno je ojačati integritet i kapacitete nadležnih organa – policije, tužilaštva i suda – i omogućiti im da samostalno obavljaju zakonom predviđen posao bez upliva politike. Podaci o radu ovih institucija treba da budu javno dostupni i uporedivi kako se smanjila mogućnost manipulacije i selektivnog pristupa. Potrebno je što pre otvoriti javni konkurs za poziciju direktora policije, a koja je upražnjena već duže od dve godine, i odustati od menjanja kriterijuma kojim bi se omogućilo da na ovu poziciju bude izabrano lice iz drugih službi bezbednosti.

O prEUgovoru

Koalicija prEUgovor je mreža organizacija civilnog društva osnovana radi praćenja politika koje se odnose na pregovore o pristupanju Srbije Evropskoj uniji, sa posebnim naglaskom na poglavja 23 i 24.

Cilj prEUgovora je da pomogne da se proces pristupanja EU iskoristi za ostvarenje suštinskog napretka u daljoj demokratizaciji srpskog društva.

Koaliciju prEUgovor čine:

Akcija protiv trgovine ljudima (ASTRA)

www.astra.rs

Autonomni ženski centar (AŽC)

www.womenngo.org.rs

Beogradski centar za bezbednosnu politiku (BCBP)

www.bezbednost.org

Centar za primenjene evropske studije (CPES)

www.cpes.org.rs

Centar za istraživačko novinarstvo Srbije (CINS)

www.cins.rs

Grupa 484

www.grupa484.org.rs

Transparentnost Srbija (TS)

www.transparentnost.org.rs

Glavni proizvod prEUgovora je [polugodišnji izveštaj](#) o napretku Srbije u klasteru 1.

Aktivnosti prEUgovora možete pratiti na:

www.preugovor.org

prEUgovor

prEUgovor

Svi pojmovi koji su u tekstu upotrebljeni u muškom gramatičkom rodu obuhvataju muški i ženski rod lica na koja se odnose.

Ministero degli Affari Esteri
e della Cooperazione Internazionale

Publikacija je izrađena u okviru projekta koji finansira Ministarstvo spoljnih poslova i međunarodne saradnje Republike Italije. Sadržaji objavljeni u okviru projekta predstavljaju stavove njihovih autora i ni na koji način ne predstavljaju stav Ministarstva spoljnih poslova i međunarodne saradnje.